

Karjalaiset Nuoret Suomessa - Karjalaiset Nuoret Šuomešša ry:n vastaukset oikeusministeriön kieliryhmien kuulemiseen hallituksen kertomukseen kielilainsäädännön soveltamisesta 2021

Digitalisaatio

Karjalankielisiä ei huomioida viranomaisten digitaalisissa palveluissa millään tapaa. Minkään viraston mitkään palvelut tai tiedotukset eivät ole saatavilla karjalaksi, eikä karjalaksi tehdä myöskään sellaisia tiedotteita, jotka ovat saatavilla hyvin useilla kielillä. Esimerkiksi covid-19-pandemiaan liittyviä tiedotteita on ollut monissa kaupungeissa, kuten Helsingissä, Tampereella ja Joensuussa, saatavilla hyvin monilla kielillä, mutta ei karjalaksi.

Tämän asian suhteen ei ole tapahtunut edistysaskelia, ja keskeinen ongelma on se, että karjalankielisiä ei ole koskaan huomioitu digitaalisissa palveluissa tai muissakaan viranomaispalveluissa millään tapaa. Usein viranomaispalveluissa ei myöskään ole edes mahdollisuutta valita karjalaa äidinkielekseen tai osaksi omia kielitaitoja henkilötietoja täytettäessä, vaikka Väestörekisterikeskuksen tiedoissa onkin mahdollisuus merkitä äidinkielekseen karjala.

Ongelmana on myös se, että tietoihin voi merkitä vain yhden äidinkielen. Tämä ei vastaa sitä monikielistä todellisuutta, jossa kielivähemmistöt Suomessa elävät. Suomen karjalankielisistä käytännössä kaikki osaavat myös suomea ja monelle myös suomi on ollut kotikieli. Mahdollisuus merkitä useampi äidinkieli omiin tietoihin heijastaisi paremmin todellisuutta. Lisäksi karjalankieliset lasketaan Suomessa virallisesti vieraskielisiksi, vaikka karjalaa on puhuttu nykyisen Suomen alueella yhtä pitkään kuin suomen kieltäkin. Tämän vuoksi karjalankieliset saavat tietoa vieraskielisille tarkoitetuista palveluista, jotka eivät ole karjalankielisten kannalta relevantteja.

Poliisi ja pelastustoimi

Poliisin ja pelastustoimen palveluissa karjalankielisiä ei huomioida millään tapaa. Mitään palveluita ei ole saatavilla karjalaksi eikä karjalankielisiä huomioida missään tiedotuksessa.

Lisäksi poliisilta puuttua tietoa karjalankielisistä ja karjalaisista yleensäkin, minkä vuoksi esimerkiksi karjalaisiin kohdistuvia viharikoksia ei osata ottaa vakavasti. Rikosilmoituksia ei oteta käsittelyyn ja karjalaisten parissa vallitsee vahva epäluottamus poliisia kohtaan tässä asiassa. Poliisilla epäillään myös olevan huonot valmiudet kohdata karjalankielisiä ihmisiä työssään, koska esimerkiksi vironkielisten kohdalla on ollut tapauksia, joissa poliisi on luullut ihmistä päihtyneeksi tämän vironkielisyyden vuoksi. Usein rikosilmoituksia esimerkiksi kunnianloukkauksista ja kiihottamisesta kansanryhmää vastaan ei haluta tehdä, koska rikosilmoitusprosessi koetaan henkisesti raskaaksi, eikä poliisiin uskota ottavan rikosten uhreja vakavissaan.

Samalla karjalaiset joutuvat tällaisten rikosten uhriksi hyvin usein, etenkin internetissä ja sosiaalisessa mediassa. Ne karjalaiset, jotka puhuvat julkisesti karjalaisten kohtaamista ongelmista Suomessa, saavat osakseen hyvin paljon vihapuhetta, kuten etnisyyteen kohdistuvia solvauksia ja uhkauksia väkivallasta.

Opetus

Karjalankielisten kielellisiä oikeuksia huomioidaan opetuksessa todella huonosti. Karjalankielistä opetusta ei ole saatavilla yhdessäkään peruskoulussa, yläkoulussa tai toisen asteen oppilaitoksessa, eikä millään näistä opetusasteista myöskään opeteta karjalan kieltä omana aineenaan yhdessäkään oppilaitoksessa. Suomessa ei myöskään ole yhtään karjalankielistä kielipesää, eikä karjalankielisiä muutenkaan huomioida varhaiskasvatuksessa millään tapaa. Joissain kansalaisopistoissa tarjotaan karjalan kielen kursseja, mutta ne ovat maksullisia, niitä on vähän ja niiden taso vaihtelee hyvin paljon. Kolmannen asteen oppilaitoksissa karjalan kieltä ja kulttuuria voi opiskella sivuaineena Itä-Suomen yliopistossa, muttei pääaineena missään. Satunnaisia karjalan kielen kursseja tarjotaan myös vaihtelevasti muissa yliopistoissa, kuten Helsingin yliopistossa. Karjalankielisiä tai karjalaisia muutenkaan ei myöskään huomioida millään lailla opetussuunnitelmassa, eli karjalaisista ei puhuta opetuksessa elleivät yksittäiset opettajat itse omista aloitteistaan nosta aihetta esille, mikä vaikuttaa siihen, että valtaväestön yleinen tietotaso karjalaisista on hyvin matala.

Ongelmana on myös opetushenkilökunnan itsensä puutteellinen tieto karjalaisista. Karjalaisia oppilaita saatetaan vähätellä tai jopa kiusata opetushenkilökunnan toimesta, ja koulukiusaaminen oppilaiden toimesta on yleistä. Karjalan kielestä ja karjalaisista annetaan

myös opetuksessa täysin virheellistä tietoa, kuten että karjalan kieli olisi suomen murre tai ettei karjalaisia enää olisi olemassakaan. Karjalankielisiä perheitä ei myöskään tavallisesti huomioida koulujen taholta edes silloin, kun he itse tuovat esille kielellisiä tarpeitaan. Joissain tapauksissa perheille ei edes vastata koulun taholta, kun koulu on itse kysynyt perheiltä, haluavatko he lapselleen järjestettävän oman kielen opetusta. Pyyntöjä saatetaan myös tyrmätä suoraan vedoten siihen, ettei esimerkiksi opetushenkilökuntaa ole, vaikka tiedossa olisikin pätevä opettaja, joka voisi opetusta hoitaa, ja ilman että asiaa edes selvitetään. Karjalankielisiä lapsia saatetaan myös olla laittamassa koulun puolesta suomi vieraana kielenä -opetusryhmiin, vaikka suomi olisikin yksi heidän kotikielistään. Kun karjalankieliset katsotaan virallisesti vieraskielisiksi, jäävät karjalaisperheiden yksilölliset tilanteet huomioimatta.

Lisäksi oppilashuollon, kuten koulukuraattorien, koulupsykologien ja kouluterveydenhoitajien taholla on puutteelliset valmiudet kohdata karjalaisoppilaita ja ymmärtää näiden kohtaamia ongelmia, kuten etnisyyteen perustuvaa kiusaamista ja vähättelyä.

Laki ei velvoita huomioimaan karjalankielisten kielellisiä tarpeita ja oikeuksia opetuksessa millään tapaa, joten jää kokonaan kuntien harteille, huomioidaanko niitä. Tämän seurauksena ne jäävät lähes aina kokonaan huomiotta (Kondie 2019). Suomessa olisi mahdollista järjestää karjalan kielen opetusta esimerkiksi etäyhteyksiä hyödyntäen, kuten esimerkiksi saamelaiskielten suhteen on onnistuneesti tehty. Tällaiseen ei ole kuitenkaan löytynyt kunnilta halukkuutta, ja karjalaislapset ovat jääneet kokonaan vaille opetusta.

Asian suhteen on tapahtunut taantumusta. Aiemmin Suomessa on toiminut karjalankielinen kielipesä Nurmeksessa, joka tosin oli yksittäisen yhdistyksen, Karjalan kielen seura ry:n vastuulla eikä Nurmeksen kunta juurikaan auttanut sen ylläpidossa. Karjalaa on voinut myös satunnaisesti opiskella valinnaisaineena joissain peruskouluissa esimerkiksi Joensuussa. Vuonna 2019 Joensuussa oli kiertävä karjalan kielen opettaja, joka opetti eri kouluissa, ja tämäkin järjestely oli Karjalan kielen seuran järjestämä. Nyt näitä mahdollisuuksia ei enää ole.

Suomessa on pulaa myös ammattitaitoista karjalan kielen opettajista, ja opettajankoulutukseen tulisi panostaa. Itä-Suomen yliopistossa tulisi muutenkin lisätä karjalan kielen opetusta tekemällä mahdolliseksi opiskella karjalan kieltä ja kulttuuria pääaineena, ja tekemällä JOO-opinnoista karjalan kielen ja kulttuurin osalta helpompia siten että muissa yliopistoissa opiskelevat voisivat opiskella karjalaa sivuaineena ja täten lisätä karjalan kielen pätevyksiä omaan opintosuunnitelmaansa. Olisi myös tärkeää, että karjalaiset opiskelijat voisivat saada JOO-opinto-oikeuden helposti ja vaivattomasti etenkin ottaen huomioon, ettei heillä ole tällä hetkellä mitään muuta mahdollisuutta saada oman kielen opetusta millään muulla opetusasteella. Esimerkiksi opintopisterajoituksista JOO-

opintojen suhteen voisi luopua ja hyväksytyksi perusteeksi voisi laskea itsessään sen, että opiskelija on karjalainen.

Mikä on Suomessa asuvan kieliryhmänne koko?

Karjalankielisistä ei ole olemassa luotettavia tilastoja, sillä Väestörekisterikeskuksen tietoihin on voinut merkitä karjalan äidinkielenkseen vasta vähän aikaa ja vain harvat karjalaiset ovat näin tehneet. Lisäksi tiedoista puuttuu mahdollisuus merkitä itselleen useampi kuin yksi äidinkieli, ja monella karjalankielisellä karjala on ollut yksi kotikieli muiden, kuten suomen, ohella.

Karjalankielisen kieliyhteisön koon suhteen luotettavimmat tiedot ovat asiantuntija-arvioita, joista uusimman ja perinpohjaisimman on tehnyt professori Anneli Sarhimaa ELDIA-tutkimushankkeen tulosten ja Historioitsija Tapio Hämysen tutkimusten pohjalta. Arvion mukaan karjalankielisen kieliyhteisön koko Suomessa on noin 30 000 henkeä, joista noin 11 000 puhuu kieltä sujuvasti ja 5 000 käyttää sitä päivittäin (Sarhimaa 2017).

Millaiseksi koette Suomessa vallitsevan kieli-ilmapiirin?

Karjalan kielen ja karjalankielisten suhteen kieli-ilmapiiri Suomessa on hyvin huono ja usein vihamielinen. Karjalan kielestä ja karjalankielisistä ei yleisesti ottaen tiedetä valtaväestön parissa juuri mitään ja virheelliset tiedot ovat erittäin yleisiä. Karjalan kieltä väitetään suomen murteeksi ja karjalankielisten ja muiden karjalaisten etnistä ja kielellistä identiteettiä pilkataan ja vähätellään. On erittäin yleistä, että kun karjalainen kertoo identiteetistään tai edes perustavanlaatuisia faktatietoja karjalan kielestä, identiteetti ja tiedot kiistetään ja henkilöä vähätellään. Julkisilla paikoilla karjalan kieltä käyttävä saattaa kohdata uhkaavaa käytöstä. Tästä syystä karjalankieliset pelkäävät usein käyttää kieltään julkisesti. Karjalan kieltä ei ole totuttu kuulemaan tai näkemään, jolloin kielen käyttäminen aiheuttaa parhaimmillaankin ihmettelyä.

Sosiaalisessa mediassa karjalaiset saavat osakseen paljon vähättelyä, pilkkaa ja vihapuhetta. Karjalan kieltä käyttäviä ihmisiä ilkutaan ja uhkaillaan hyvin laajasti, ja moni ei uskalla käyttää kieltä tai puhua karjalaisista, karjalaisuudesta tai karjalan kielestä vihapuheen pelossa. Näihin tapauksiin liittyviä rikosilmoituksia ei oteta käsittelyyn. Karjalaiset kohtaavat viranomaisten taholta usein vähättelyä eikä heidän kielellisiä tarpeitaan huomioida eikä oteta vakavasti.

Karjalankielisiä ja muita karjalaisia kohtaan on harjoitettu Suomessa voimakasta sulauttamispolitiikkaa, jonka tarkoituksena on ollut sulauttaa karjalaiset osaksi valtaväestöä

ja hävittää karjalan kieli (Sarhimaa 2017). Tämän seurauksena monet karjalaiset kärsivät ylisukupolvisista traumoista ja kokevat syvää epäluuloa ja epäluottamusta valtaväestöä, Suomen valtiota ja viranomaisia kohtaan. Omaa kieltä varotaan käyttämästä ja omaa kulttuuria näyttämästä syrjinnän pelossa, eikä yhteisön kohtaamista epäkohdista ja nykyisen tilanteen puutteista ja ongelmista uskalleta puhua muuten kuin yhteisön sisäisesti.

Yleisen tiedonpuutteen vuoksi karjalaiset joutuvat jatkuvasti selittämään niin tutuille kuin tuntemattomillekin ihmisille perusasioita kielestään ja kulttuuristaan, ja tämä koetaan raskaana ja kuluttavana. Lisäksi heitä ei välttämättä edes uskota ja tämä saattaa altistaa heidät vähättelevälle tai jopa uhkaavalle käytökselle.

Karjalankielisten huono tilanne ja valtiollisen tuen puute on myös altistanut kieliyhteisön sisäisille jännitteille. Kun tuki on ollut vähäistä ja huonosti hallinnoitua, ovat karjalaiset kansalaisyhdistykset joutuneet tilanteeseen, jossa vähäisistä resursseista kilpaillaan keskenään. Tämä on aiheuttanut yhdistysten välille jännitteitä, jotka ovat heijastuneet myös muuhun yhteisöön. Jotkut ryhmät ovat kokeneet tulleen kohdelluksi valtion tuen jaossa epäoikeudenmukaisesti, ja eri ryhmien välillä on ollut vihamielistä käytöstä, ja toimijoihin ja yksittäisiin ihmisiin on kohdistunut solvauksia ja perättömiä väitteitä. Lisäämällä annetun tuen määrää ja tekemällä sen hallinnoimisesta läpinäkyvämpää ja tasapuolisempaa voidaan tehokkaasti lievittää yhteisön sisäisiä jännitteitä.

Onko teillä muita huomioita, joita haluaisitte tuoda oikeusministeriön tietoon kielikertomuksen osalta? Esimerkiksi millaiseksi koette tulkkauspalveluiden toimivuuden?

Karjalan kielellä ei ole saatavilla Suomessa mitään tulkkauspalveluita missään yhteyksissä.

Karjala on paitsi suomen läheisin sukukieli myös erittäin uhanalainen vähemmistökieli. Kyse on myös huomattavan kokoisesta vähemmistöstä. Esimerkiksi Suomessa asuu noin 10 000 saamelaista, ja saamen kielten elvytyksestä on saatu hyviä tuloksia.

Karjalaisia on elänyt nykyisen Suomen valtion alueella yhtä kauan kuin suomalaisia, jo kauan ennen kansallisvaltion syntyä. Ajatus suomalaisista kielellisesti, historiallisesti ja kulttuurillisesti yhtenäisenä kansana syntyi 1800-luvulla modernin nationalismin alkuaikoina. Samalla syntyi karelianismi – aatesuuntaus, jossa Karjala nähtiin Kalevalan idyllisenä maana, karjalainen kulttuuri suomalaisuuden myyttisenä alkukotina ja karjalan kielikin suomen murteena, kunhan siitä poistettaisiin “venäjän kielen vaikutus”. Itsenäistyneessä Suomessa myyttiä kansan yhtenäisyydestä ja homogeenisyydestä on rakennettu etnisten ryhmien eroja

häivyttävällä diskurssilla sekä poliittisilla ja hallinnollisilla toimenpiteillä, joilla on pyritty ja edelleen pyritään assimiloimaan etniset vähemmistöt.

Kun talvisodan aikana Suomeen evakuoitiin n. 400 000 karjalaista, heitä kohdeltiin monin paikoin huonosti. Karjalan kieli sekä karjalainen kulttuuri, tavat, pukeutuminen ja uskonto nähtiin venäläistyneinä, ja suomalaiset olivat vastentahtoisia luovuttamaan maitaan evakoille. Myös Suomen jatkosodan aikaista toimintaa Itä-Karjalassa on aktiivisesti vähätelty. Karjalaislapset pakotettiin opettelemaan suomea kouluissa ja heitä rangaistiin karjalan kielen puhumisesta, puhumattakaan keskitysleireistä, joista Suomessa on vaiettu tyystin.

Viimeistään sotien jälkeen suomalaisessa yhteiskunnassa syntyi yleisesti hyväksytty näkemys karjalaisista ”suomalaisina, joiden juuret olivat Karjalassa”. Karjalaisuuden häivyttäminen pakolla johti kokonaisten sukupolvien traumaan, joka näkyy karjalaisten keskuudessa yhä vahvasti. Samalla, kun karjalaisia on assimiloitu ja vaiennettu, Suomi on monella tapaa hyötynyt karelianismista ja karjalaisen kulttuurin omimisesta. Karjalaisuutta koskeva kirjallisuus on ollut pitkälti suomalaisten suomalaisille kirjoittamaa ja siten yleensä merkittävän Suomi-keskeistä, ja se sisältää usein virheellistä tietoa.

Lainsäädäntö ja institutionalisointi

Karjalan kielen ja karjalaisen kulttuurin nykyinen ahdinko on syntynyt suomalaisen politiikan seurauksena. Karjalaisilla ei ole nykyisellään minkäänlaista laillista asemaa Suomessa. Siksi karjalaisten oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin täytyy lisätä perustuslain 17§ kolmanteen momenttiin sekä oikeudet määritellä tarkemmin erillisessä karjalan kielilaissa. Lisäksi karjalan kielen ja karjalaisen kulttuurin elvytysohjelmalle on taattava pysyvä ja riittävä rahoitus, ja elvytystyötä hallinnoimaan on perustettava erillinen toimielin, joka koostuu kielenelvytyksen asiantuntijoista ja karjalaisyhteisön edustajista. Ensimmäisenä konkreettisena toimena valtion on pikimmiten tilattava kielenelvytyksen ja kielellisten oikeuksien asiantuntijoilta selvitys, jolla kartoitetaan yksityiskohtaisemmin sitä, millä tavoin karjalaisten oikeudet ja elvytystyö saadaan käytännössä järjestettyä mahdollisimman tehokkaasti.

Karjalankielinen media ja karjalainen kulttuuritoiminta

Karjalankielistä mediaa on Suomessa ollut aina erittäin huonosti saatavilla. Viime vuosina karjalan kieli ja karjalaisuus ovat olleet lievästi enemmän esillä taiteessa, kuten musiikissa ja elokuvissa. Pieni kieliyhteisö ja jotkut karjalaisyhdistykset tukevat erilaisten taideprojektien ja kulttuuriteosten kustantamista ja tekemistä, mutta toiminta jää vähäiseksi sen nojatessa täysin vapaaehtoistoimintaan.

Tällä hetkellä karjalankielinen journalismi Suomessa on minimaalista ja rajoittuu Yleisradion karjalankielisiin uutisiin, jotka koostuvat verkossa julkaistavista käänösartikkeleista ja lyhyestä uutiskatsauksesta radiossa kerran viikossa. Tällä hetkellä karjalankielinen yhteisö Suomessakin nojaa vahvasti Venäjän valtiolliseen mediaan, joka julkaisee Karjalan tasavallassa Oma Mua -sanomalehteä ja karjalankielistä televisiosisältöä. Karjalaisten journalistisiin tarpeisiin voitaisiin vastata perustamalla Yleisradion alaisuuteen erikoistunut karjalainen toimitus. Tällaisesta vähemmistöjournalismista on myös olemassa hyviä tuloksia tuottaneita ennakkotapauksia, kuten esimerkiksi Yle Sápmi.

Karjalankielisen journalismin lisäksi olisi tärkeää saada laajemmin muutakin karjalankielistä mediaa. Lapsiperheiden kannalta olisi tärkeää saada esimerkiksi lastenohjelmia ja elokuvia karjalaksi dubattuna. Karjalankielisestä kirjallisuudesta on jatkuva pula ja se on hyvin vähäistä. Ongelma korostuu erityisesti lapsille ja nuorille suunnattu kirjallisuuden kohdalla, sillä juuri se olisi karjalankielisten perheiden kannalta keskeistä, ja perheillä on keskeinen rooli kielen siirtämisessä seuraaville sukupolville. Karjalainen julkaisutoiminta tarvitseekin merkittävästi lisää tukea, jotta se saadaan karjalaisyhteisön tarpeita vastaavalle tasolle.

Käytännössä karjalaista mediatukea voisi kanavoida esimerkiksi karjalan kielen ja karjalaisen kulttuurin elvytysohjelman kautta.

Karjalaisten asema Suomessa on todella huono, eivätkä karjalaisten kielelliset ja kulttuuriset oikeudet toteudu millään tapaa. Tilanne on oikeusvaltion kannalta kestämätön. Karjalaisten kielelliset ja kulttuuriset oikeudet on turvattava lainsäädännössä ja maahan on perustettava kielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä huolehtiva elvytystoimielin. Elvytysohjelmalle on taattava pysyvä ja riittävän suuri rahoitus. Lisäksi karjalan kieli on tuotava helpommin kieliyhteisön ja erityisesti lasten ja nuorten saataville. Karjalaista kulttuuria on tuettava selvästi nykyistä voimakkaammin ja valtaväestön tietoisuutta karjalaisista on lisättävä johdonmukaisin valistustoimenpitein.

Haluamme myös painottaa, että edellä kuvatuilla toimenpiteillä on akuutti kiire. Vuosikymmenien assimilaatiopolitiikka on tehnyt karjalan kielestä äärimmäisen uhanalaisen ja tuottanut useamman sukupolven karjalaisille valtavan määrän inhimillistä kärsimystä. Karjalaiset elävät edelleen marginalisoituna ryhmänä omassa kotimaassaan, ja syrjintä ja vihamieliset asenteet valtaväestön taholta ovat yleisiä. Laillisen aseman ja tuen puute aiheuttaa edelleenkin pahoinvointia ja osattomuuden kokemuksia uusille karjalaisukupolville. Äärimmäisen uhanalainen karjalan kieli on vaarassa kadota kokonaan, jos päättäväisiin elvytystoimiin ei ryhdytä välittömästi.

Näillä toimenpiteillä päästään hyvään alkuun tilanteen korjaamiseksi, ja assimilaatiopolitiikan jälkiä voidaan vihdoinkin alkaa paikata.

Lähteet:

Kondie, Tuomo (2019). *Experiences And Issues With Teaching Karelian To Children In Karelian Families In Finland*. Pro gradu -tutkielma, Vytautas Magnus University, Kaunas Liettua

Sarhimaa, Anneli (2017). *Vaietut ja vaiennetut - karjalankieliset karjalaiset Suomessa*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki

Tampereella sunnuntaina 20.6.2021

Tuomo Kondie
Puheenjohtaja
Karjalaiset Nuoret Suomessa - Karjalaiset Nuoret Šuomešša ry